

Fig. 3. Verdikte fuikhoorn *Nassarius incrassatus* (juveniel) van het wrak van de SS Tubantia; maatstreefje: 1 mm. Foto: Jeroen Goud (Naturalis Biodiversity Center).

Dankwoord

Marco Faasse (ecoAST Marine Research) en Wouter Lengkeek (Bureau Waardenburg), mijn medeauteurs van het artikel in *Basteria*, droegen indirect bij aan dit artikel. De schraapmonsters werden verzameld door duikers van Bureau Waardenburg. Dank ook voor het maken van foto's aan de personen die bij de diverse figuren worden genoemd.

Geraadpleegde bronnen

VAN MOORSEL, G., M. FAASSE & W. LENGKEEK, 2015. New and rarely reported gastropods and bivalves on shipwrecks in the Dutch North Sea. – *Basteria* 79: 8-14.

Adres van de auteur

vanmoorsel@ecosub.nl
ecosub, onderzoek en advies

25 jaar Stichting Schepsel Schelp in Utrecht

Sylvia van Leeuwen

25th anniversary of the 'Schepsel Schelp' foundation in Utrecht

Summary

Mr and Mrs Piet and Jeanette Hessel spent almost all of their life collecting marine shells – fossil as well as recent. Their collection may have been the largest private one in the Netherlands comprising approximately 63,000 samples including 15,000 species of recent marine molluscs. The highlight of the collection is a fossil *Gisortia coombii* from Aquitaine, France. For 25 years the collection was presented in the private museum 'Schepsel Schelp' ('Creature Shell') in Utrecht, but because of the Hessel's advanced age, parts of the collection have been transferred to national museums. However, their son Rudi Hessel will continue the collection in Rhenen with a focus on Miocene and older fossils. To document parts of their collection, Mr and Mrs Hessel's foundation issued a two-volume book titled: 'Stichting Schepsel Schelp, 1991 tot 2016'.

Een leven vol schelpen

Piet en Jeanette Hessel hebben bijna hun hele leven schelpen verzameld, zowel recente als fossiele schelpen. Piet is daar als kind al in 1953 mee begonnen en ook zijn vrouw Jeanette heeft altijd actief meegezocht en gegraven. Zij waren bij alle opgravingen van miocene fossielen in Miste bij Winterswijk present en gingen tientallen keren naar Frankrijk om te verzamelen in het Bekken van Parijs, de omgeving van Bordeaux en de Pyreneeën. Later gingen ze geleidelijk aan ook verder weg: naar Portugal en Spanje, naar Kreta, naar allerlei delen van Amerika (Florida, Noord- en Zuid-Carolina, Texas,

Alabama, Californië) en naar Isla Margarita. Drie keer schreef Piet over zijn belevenissen in het Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging (NMV) (Hessel, 1991, 1993, 1995). Het waren aanstekelijke verslagen, want nadat ik het verhaal over zijn reis naar Isla Margarita, Venezuela, thuis had laten lezen werd prompt besloten er ook heen te gaan. Met een prachtige schelpenogst als resultaat.

Hun grootste verzamelreis maakten ze toen de kinderen het huis uit waren en werk en zorgtaken achter de rug waren: maar liefst 11 maanden trokken ze met een tent rond door Australië, Nieuw

Fig. 1. Piet en Jeanette Hessel met het jubileumboek. Foto: Sylvia van Leeuwen.

Zeeland en Hawaï. De verzamelde schelpen en andere vondsten werden steeds in postpakketten naar huis gestuurd. Piet en Jeannette verzamelden niet alleen schelpen maar ook andere naturalia zoals prachtige fossiele zee-egels, haaiantanden en botten.

De collectie

Het mag duidelijk zijn dat hun collectie groeide en groeide. Hoewel ik niet weet hoe groot ieders collectie is, vermoed ik dat zij zo een van de grootste particuliere collecties van Nederland, zo niet de allergrootste, bij elkaar gebracht hebben. In totaal hebben zij tot nu toe maar liefst 63.000 monsters fossiele en recente schelpen en andere voorwerpen verzameld. Een monster is de vondst van een soort op een plek en kan bestaan uit meerdere schelpen. Het totaal aantal voorwerpen zou wel eens 400.000 kunnen bedragen, aldus Piet Hessel. En het aantal soorten? Het grootste deel van de verzameling bestaat uit fossiele schelpen, maar die hebben ze nooit geteld. Van de recente schelpen vonden zij circa 15.000 verschillende soorten. Wie zelf schelpen verzamelt weet wat een enorme hoeveelheid tijd het kost om al die vondsten netjes schoon te maken, te etiketteren en in het geval van fossiele schelpen ook zo te behandelen dat ze goed geconserveerd blijven.

De verzameling is ook digitaal ontsloten. Er is een uitgebreide database waarin deze monsters zijn gedocumenteerd. Een grote website vertoont wereldwijd 20.000 foto's van vele objecten in het museum. De website heeft een goede zoekfunctie, waarbij je kunt selecteren op familie, op land en op geologische laag of combinaties daarvan. Zo kun je bijvoorbeeld alle Muricidae van het Mioceen van Frankrijk op je scherm krijgen. In 2014

waren er ruim 830.000 bezoekers.

Het museum

Omdat zij hun verzameling graag wilden delen met anderen maakten zij er vanaf ca. 1970 geleidelijk een museum van waar iedereen gratis kon komen kijken. Dit museum bevond zich in hun woonhuis aan de Kievitdwarstraat 17 in Utrecht. Ook het naastgelegen woonhuis van de overleden ouders van Piet op nr. 15 werd er bij betrokken. Ik ben er een paar keer geweest, keek er mijn ogen uit en werd bovendien getrakteerd op een kop thee en vele mooie verhalen over hun belevenissen als verzamelaar. Naast mede-verzamelaars kregen ze veel moeders met kinderen op bezoek. Die kinderen gingen nooit met lege handen de deur uit, want Piet en Jeanette hadden altijd een grabbeldoos klaar staan waar ze iets uit mochten kiezen.

Voor het beheer van het museum richtte de familie Hessel op 4 februari 1991 een stichting op. Deze 'Stichting Schepsel Schelp' werd in 1992 erkend als een ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling) en in 2012 kreeg het museum de status van Culturele ANBI. Sinds 2010 is er behalve de hoofdvestiging in Utrecht ook een nevenvestiging in Rhenen. Deze stichting bestaat nu dus 25 jaar. Zij spreken in het persbericht over hun jubileum hun teleurstelling uit over het gebrek aan medewerking en belangstelling van de zijde van de gemeente. Gelukkig heeft dat ze er niet van weerhouden om door te gaan en de 2000 bezoekers die ze ontvingen hebben er vast van genoten.

In het persbericht dat de stichting uitgaf ter gelegenheid van het jubileum is te lezen dat de kosten ruim € 589.000 hebben bedragen, geheel gedragen door de familie Hessel. Er werd van niemand enige vorm van subsidie gevraagd of gekregen.

Daarnaast is het aantal door de familie Hessel geïnvesteerde werkuren te begroten op ten minste 39.000.

Specialisaties en topstukken

Piet en Jeannette verzamelden schelpen van alle families wereldwijd, maar sommige families hadden wel hun speciale belangstelling. Bij de recente schelpen de Volutidae en de Muricidae vanwege de prachtige kleuren en vormen en de grote variatie. Bij de fossiele schelpen zijn de Cypraea's hun favoriet. Bijzondere vondsten waren er natuurlijk ook. Het meest trots is Piet op de vondst van een 22 cm grote fossiele schelp van *Gisortia coombii* (Dixon in Sowerby, 1850). Piet vond de schelp geheel verdrukt in de klei en heeft er veel tijd aan besteed om daaruit weer een complete schelp te construeren. Zijn schelp, gevonden in Aquitaine, Frankrijk, is het enige exemplaar van die soort in Nederland en wereldwijd zijn er maar ongeveer 20 van bekend. Zijn exemplaar is bovendien een van de beter bewaarde exemplaren. Deze schelp werd dan ook het logo van het museum. De plek waar hij de schelp vond is nu een motorcrossbaan, waardoor de laag met fossiele schelpen daar niet meer toegankelijk is. Dat geldt voor meer groeves waar Jeanette en Piet verzameld hebben. Een andere bijzondere vondst deed Piet in 1981 in Miste. Daar vond hij een soort die nog niet van de Miste-fauna bekend was. Waarschijnlijk gaat het om *Simnia semen* DeFrance, 1825. "Arie Jansen is er mee bezig", aldus Piet Hessel. Van mijn bezoek aan het museum herinner ik me de meer dan een halve meter grote *Campanile giganteum* Lamarck, 1804, door Piet zelf puntgaaf uit de bodem gehakt.

Sterke verhalen

Op mijn vraag of zij al die schelpen steeds zonder problemen mee konden nemen langs de douane komen tal van spannende momenten boven. Piet en Jeannette hebben zich altijd uitgebreid verdiept in de wetgeving van de landen die ze bezochten, en waar nodig vergunningen aangevraagd. Het was vaak moeilijk er achter te komen wat de regels waren en meerdere keren moesten zij de douane uitleggen hoe het in elkaar zat. Contacten met instituten of deskundigen in het land zelf bleken vaak behulpzaam. Soms moet je ook creatief zijn. Zo stuurde hij de schedel van een Koala naar zijn zwager in Nederland met als afzender "Piet zwager". De post kwam keurig aan. Soms lukte het ook niet. Zo zag hij in Nieuw Zeeland een keer een groot fossiel bot, dat jarenlang door een boer gebruikt was als deurstop voor een staldeur. Het was het bekken van een Moa (een grote, niet-vliegende vogelsoort die is uitgestorven). Piet mocht het hebben voor zijn museum. Dat bot werd echter bij de douane in beslag genomen en ondanks een jaar lang corresponderen kreeg hij het niet terug. Het ligt nu in een museum in Wellington.

Jubileumboeken

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Stichting Schepsel Schelp hebben zij een tweedelig jubileumboek uitgebracht. Op 20 januari 2016 hebben zij een exemplaar daarvan overhandigd aan de NMV, ten huize van de secretaris en de schrijver van dit stukje, die het namens het bestuur van de NMV met veel dank in ontvangst nam (fig. 1-3).

Het gaat om twee lijvige delen die samen een goed beeld geven van het reilen en zeilen van de stichting en inzicht geven in de collectie van de stichting. In deel 1 staan de fossiele schelpen, in deel 2 de recente schelpen, aangevuld met overige fossielen,

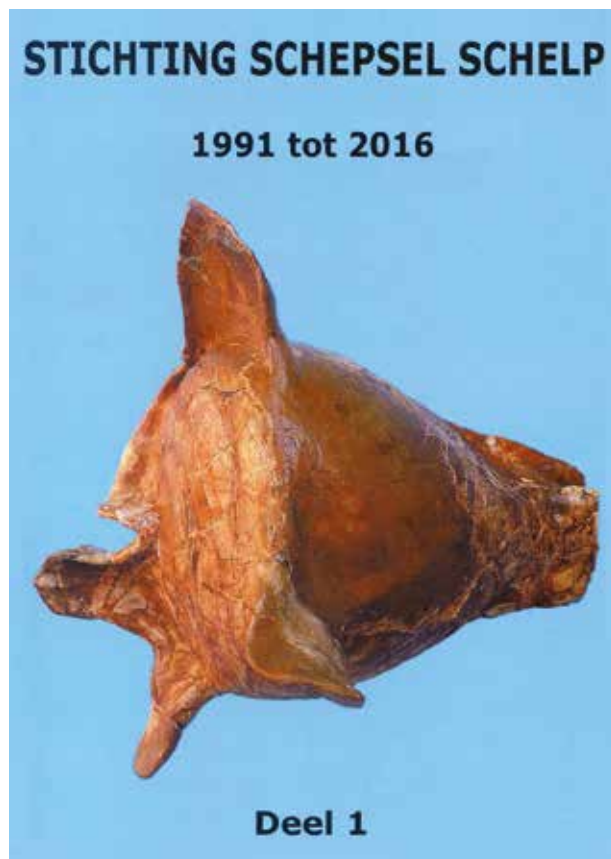

Fig. 2. Voorkant van het jubileumboek. Scan door Piet Hessel

curiosa (bv. schelpen met vreemde groeiwijkingen), foto's van vindplaatsen van fossiele schelpen, en mineralen. In totaal staan 3.400 nummers afgebeeld, een dikke 5% van de gehele collectie. Beide delen zijn voorzien van een register. In deel 2 zit ook nog een bijlage met daarin allerlei informatie en documenten over en van het museum zoals de stichtingsakte, foto's van de betrokken "vrienden van de stichting", kopieën uit het gastenboek, schenkingsaktes, correspondentie, etc. Op het omslag van beide boeken prijkt natuurlijk een foto van de *Gisortia coombii*.

Toekomst van de collectie

Piet en Jeanette zeggen dat zij zich niet bezig gehouden hebben met wetenschappelijk werk. "De leut zit erin om de ongelooflijke soortenrijkdom van de schepping te zien en aan anderen te laten zien", aldus Piet Hessel (2007). Dat neemt niet weg dat zo'n enorme en goed gedocumenteerde collectie een grote wetenschappelijke waarde heeft. Ik vind het te prijzen dat zij al bij leven hebben nagedacht over de toekomstige bestemming ervan. Daar zouden anderen - mijzelf inclusief - een voorbeeld aan mogen nemen.

De vonk van het schelpen verzamelen is overgeslagen op hun zoon Rudi Hessel, die het museum voortzet bij hem aan huis in Rhenen. Rudi beperkt zich tot de fossiele schelpen uit het Mioceen en ouder. 90% van de collectie recente schelpen (ongeveer 22.000 monsters) heeft de stichting enkele jaren geleden geschonken aan het Zoölogisch Museum Amsterdam. Deze schelpen maken nu deel uit van de collectie van Naturalis. De resterende 10% van de collectie recente schelpen (niet meer de heel kleine soorten zoals Rissoa's, maar wel de mooiste!) is

Fig. 3. Inblikje in het jubileumboek. Foto: Sylvia van Leeuwen.

nog in Utrecht te zien. Een kleiner deel van de (vooral fossiele) schelpen is geschonken aan het Natuurhistorisch Museum Rotterdam (NHMR). Het betreft 1000 monsters fossiele schelpen uit Florida (NHMR, 2011) en 600 monsters recente schelpen (NHMR, 2013).

De stichting is aangesloten bij de 'Global Biodiversity Information Facility' (GBIF). Via materiaal en foto's wordt meegewerkt aan wetenschappelijke publicaties.

Vanaf februari 2016 is het echtpaar Hessel gedwongen in Utrecht de deur te sluiten vanwege gevorderde leeftijd en afnemende gezondheid. Mochten leden van de NMV toch nog graag een keer in Utrecht willen kijken, dan kan dat nog. Neem dan contact op met Piet en Jeanette Hessel voor een afspraak. In Rhenen blijft bezichtiging op afspraak mogelijk. Meer informatie: piet.hessel@xs4all.nl en website www.fossilshells.nl.

Epiloog

De Stichting Schepsel Schelp is een instelling op christelijke grondslag. "Dankzij de Schepper" staat er dan ook op de titelpagina van deel 1. Ik wil dit artikel besluiten met de slotwoorden van Drs. Ing. Piet Hessel in het voorwoord van het jubileumboek: "Wat ons altijd zeer geboeid heeft is de enorme rijkdom die wij mensen op deze planeet hebben gekregen om te beheren, niet te verwoesten. Gaarne spreek ik de vaste verwachting uit dat er een tijd komt van hernieuwd rentmeesterschap in een nieuwe wereld. Geniet van dit boek en alle pracht van de schepping die nog te zien en te beleven is."

Geraadpleegde bronnen

- HESSEL, P., 1991. Schelpenpret op Kreta. – Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 261: 855-861.
- HESSEL, P., 1993. Al garend door de Algarve. –

Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 274: 114-115.

HESSEL, P., 1995. Een Zuid-Amerikaans pareltje. – Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 285:100-102.

HESSEL, P., 2007. De collecties van de Stichting Schepsel Schelp. – Spirula 356: 55-56.

NATUURHISTORISCH MUSEUM ROTTERDAM, 2011. Jaarverslag 2010. – Straatgras 23(2): 19-39.

NATUURHISTORISCH MUSEUM ROTTERDAM, 2013. Jaarverslag 2012. – Straatgras 25(1): 11-26.

STICHTING SCHEPSEL SCHELP, 2016. Stichting Schepsel Schelp 1991 tot 2016; deel 1 (296 p.) en deel 2 (255 p.). – Uitgave Stichting Schepsel Schelp, Utrecht.

Adres van de auteur
sylvia25@versatel.nl